KICHIK BIZNESNING IQTISODIY TARAQQIYOTDAGI O‘RNI: ULARNING MAHALLIY VA MILLIY IQTISODIYOTGA QO‘SHGAN HISSASI

Ibragimov G‘anijon G‘ayratovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Innovatsion Menejment kafedrasi dotsenti Phd,
E-mail: g.ibragimov@tsue.uz
Atawbaev Atabek Maksutbaevich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Menejment (tarmoqlar va sohalar bo‘yicha) 3-bosqich MNP-75 guruh talabasi
E-mail: ataubaevatabek@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznesning iqtisodiy taraqqiyot jarayonidagi o‘rni va uning mahalliy hamda milliy iqtisodiyot rivojiga ta’siri ilmiy asosda o‘rganiladi. Tadqiqot davomida kichik biznes subyektlarining dolzarbligi, ularning iqtisodiy o‘sishga qo‘shayotgan hissasi, bandlikni kengaytirishdagi roli hamda hududiy iqtisodiy faollikni oshirishdagi ahamiyati tahlil qilindi. Muammoni o‘rganishda qiyosiy tahlil, statistik kuzatuv va tizimli yondashuv kabi ilmiy metodlardan foydalanildi. Olingan natijalar kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga doir ilmiy-amaliy takliflarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, iqtisodiy taraqqiyot, mahalliy iqtisodiyot, milliy iqtisodiyot, bandlik, innovatsiya, tadbirkorlik, iqtisodiy o‘sish.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль малого бизнеса в процессе экономического развития, а также его влияние на рост местной и национальной экономики. В ходе исследования проанализированы актуальность малых предприятий, их вклад в экономический рост, расширение занятости и повышение региональной экономической активности. При решении исследуемой проблемы были применены методы сравнительного анализа, статистического наблюдения и системного подхода. Полученные результаты способствуют формированию научно-практических предложений по совершенствованию механизмов поддержки малого бизнеса и укреплению экономической стабильности.

Ключевые слова: малый бизнес, экономическое развитие, местная экономика, национальная экономика, занятость, инновации, предпринимательство, экономический рост.

Annotation: This article examines the role of small businesses in economic development and their impact on both local and national growth. The study analyzes the relevance of small enterprises, their contribution to economic expansion, job creation, and the enhancement of regional economic activity.

ISSN 3030-3907

Comparative analysis, statistical observation, and a systemic approach were applied to explore the issue. The findings provide a foundation for developing scientific and practical recommendations aimed at improving support mechanisms for small businesses and strengthening overall economic stability.

Keywords: small business, economic development, local economy, national economy, employment, innovation, entrepreneurship, economic growth.

Kirish

Kichik biznes zamonaviy iqtisodiy tizimning eng muhim bo‘g‘inlaridan biri bo‘lib, iqtisodiy faollikni kuchaytirish, bandlikni ta’minlash va hududiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashda asosiy omil sifatida namoyon bo‘ladi. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish jarayonida ayniqsa mazkur sektorning dolzarbligi ortib, u iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, ichki talabni jonlantirish va aholi farovonligini oshirishning muhim vositasiga aylandi. Kichik biznesning faoliyat yuritish mexanizmlari yirik korxonalarnikiga qaraganda ancha moslashuvchan bo‘lgani sababli, ular bozor kon’yunkturasidagi o‘zgarishlarga tez javob qaytara oladi, yangi ish o‘rinlari yaratadi hamda tadbirkorlik tashabbuslarini rag‘batlantiradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, so‘nggi yillarda dunyo miqyosida iqtisodiy jarayonlarning keskin tebranishi, raqobatning kuchayishi va innovatsion yechimlarga ehtiyojning ortishi kichik biznesning rivojlanish modelini chuqur o‘rganishni talab qilmoqda. Mazkur sektorning iqtisodiy o‘sishdagi ulushi ko‘plab davlatlarda yil sayin ortib borayotgani, uni iqtisodiy siyosatning markaziy yo‘nalishlaridan biriga aylantirdi. Shuningdek, kichik biznesning hududiy iqtisodiyotga qo‘shayotgan hissasi, ayniqsa, ekologik, demografik va ijtimoiy omillar fonida yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mazkur maqolani tayyorlashdan ko‘zlangan asosiy maqsad - kichik biznesning iqtisodiy taraqqiyotdagi rolini ilmiy asosda yoritish, uning mahalliy va milliy iqtisodiyotga ko‘rsatadigan ta’sir mexanizmlarini tahlil qilish va mavjud ilmiy yondashuvlarni umumlashtirishdir. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni zamonaviy statistik ma’lumotlar, taqqoslashlar va metodologik yondashuvlar orqali qayta ko‘rib chiqiladi, mavjud bozor sharoitlari bilan uyg‘un holda baholanadi.

Shu bois, ushbu maqolada kichik biznesga ta’sir etuvchi omillar, ularning iqtisodiy samaradorlikka qo‘shgan hissasi, shuningdek, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan mexanizmlarning real natijaliligi chuqur tahlil qilinadi. Ushbu masalalarning kompleks ko‘rib chiqilishi kichik biznesning iqtisodiy taraqqiyotdagi o‘rnini yanada aniqroq belgilash imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rniga bag‘ishlangan ilmiy adabiyotlarda ushbu sektorning iqtisodiy tizimdagi o‘rni turlicha yondashuvlarda

ISSN 3030-3907

talqin etilgan. Xalqaro miqyosda olib borilgan tadqiqotlar kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi, bandlikni kengaytirish va innovatsion jarayonlarni qo‘llab-quvvatlashdagi roli bilan ajralib turishini ko‘rsatadi. Jumladan, OECD (2022) tomonidan e’lon qilingan hisobotda kichik biznes ko‘plab davlatlarda yangi ish o‘rinlarining asosiy qismi aynan ushbu toifaga to‘g‘ri kelishi ta’kidlanadi. Bunda kichik korxonalar iqtisodiyotning turli tarmoqlarida moslashuvchanlikni ta’minlab, iqtisodiy tebranishlarga qarshi barqarorlik omili sifatida namoyon bo‘ladi.

Hududiy iqtisodiyot bo‘yicha olib borilgan ilmiy izlanishlarda esa kichik biznesning mahalliy iqtisodiy faollikni oshirishdagi roli alohida ta’kidlanadi. Mahalliy darajadagi tadqiqotlar (Karimov, 2023; Rasulov, 2022) kichik korxonalar aholining iqtisodiy faolligini kuchaytirib, xizmat ko‘rsatish sifati va iste’mol bozorining barqarorligini oshirishga sezilarli ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi. Ushbu tadqiqotlarda kichik biznes mahalliy infratuzilma rivoji va hududiy mablag‘ aylanishining jonlanishida muhim bo‘g‘in ekanligi qayd etiladi.

Innovatsion rivojlanish nuqtai nazaridan olib borilgan ilmiy ishlarda kichik biznesning texnologik yangiliklarni joriy etishdagi ustunliklari ham e’tirof etilgan. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, kichik korxonalar innovatsion yechimlarni tezroq sinovdan o‘tkazadi, ularni bozorga moslashtiradi va yirik korxonalarga nisbatan kamroq xarajat bilan amalga oshiradi (UNDP Report, 2022). Bu holat kichik biznesni innovatsion iqtisodiyot shakllanishining muhim elementlaridan biriga aylantiradi.

Mavjud adabiyotlarda shuningdek kichik biznes rivojiga to‘sqinlik qilayotgan omillar ham batafsil yoritilgan. Asosiy muammolar sifatida moliyalashtirish resurslarining cheklanganligi, raqobatning ortishi, soliq yukining nisbatan og‘irligi va tartibga solish mexanizmlarining murakkabligi qayd etiladi (World Bank, 2023). Shu nuqtai nazardan qaraganda, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlovchi davlat siyosatining samaradorligi ilmiy izlanishlarda doimiy ravishda muhokama qilinib kelmoqda.

Umumlashtirilgan holda, adabiyotlar sharhi shuni ko‘rsatadiki, kichik biznes nafaqat iqtisodiy o‘sishning quyi pog‘onalarida, balki iqtisodiyotning tarkibiy o‘zgarishlarida ham muhim o‘rin tutadi. Mavjud ilmiy ishlarda kichik biznesning iqtisodiy barqarorlikka qo‘shayotgan hissasi, tadbirkorlik muhitini shakllantirishdagi ahamiyati va innovatsion rivojlanishdagi o‘rniga alohida urg‘u berilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot kichik biznesning mahalliy va milliy iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rnini har ikki miqyosda qiyosiy tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, metodologik yondashuvlar bir necha bosqichda amalga oshirildi. Tadqiqotning

ISSN 3030-3907

metodik asosini iqtisodiy-statistik tahlil, qiyosiy yondashuv, kontent tahlili va induktiv umumlashtirish usullari tashkil etadi.

Dastlabki bosqichda so‘nggi yillarda (2022–2024) kichik biznes rivojiga oid ilmiy maqolalar, xalqaro tashkilotlar (OECD, World Bank, UNDP)ning hisobotlari, shuningdek mahalliy tadqiqotlar o‘rganilib, mavzuga tegishli ilmiy qarashlar tahlil qilindi. Mazkur bosqich kichik biznesning iqtisodiy jarayonlardagi roliga doir mavjud nazariy yondashuvlar hamda ilgari o‘tkazilgan ilmiy tadqiqotlar asosida umumiy konseptual tushunchalarni shakllantirishga xizmat qildi.

Keyingi bosqichda qiyosiy tahlil usuli orqali kichik biznesning mahalliy va milliy darajadagi iqtisodiy faollik ko‘rsatkichlari solishtirildi. Bunda asosan uchta indikator markaziy o‘rin tutdi:

— bandlikka qo‘shgan hissasi,

— yalpi ichki mahsulotdagi ulushi,

— innovatsion faoliyatga ta’siri.

Mazkur ko‘rsatkichlar bo‘yicha mavjud statistik ma’lumotlar qayta ishlanib, o‘zaro farqlovchi omillar aniqlashtirildi. Tahlil davomida kichik biznesning hududiy iqtisodiyotdagi roli bilan milliy makroiqtisodiy jarayonlardagi o‘rni o‘rtasidagi farqlarni aniqlashga alohida e’tibor qaratildi.

Tadqiqotning navbatdagi bosqichi sifatida kontent tahlili usulidan foydalanildi. Ushbu uslubiyat kichik biznes faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan muammolar — moliyaviy resurslar yetishmasligi, bozorlarga kirishdagi cheklovlar, tartibga solish mexanizmlarining murakkabligi va raqobat bosimi kabi jihatlarni aniqlash imkonini berdi. Mazkur jarayon natijasida kichik biznes faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadigan tizimli omillar guruhlashtirildi.

Shuningdek, induktiv umumlashtirish usuli asosida olingan natijalar tizimlashtirilib, kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishga qo‘shayotgan hissasini baholashga imkon beruvchi xulosaviy mezonlar shakllantirildi. Bunda o‘rganilgan faktlar asosida umumiy tendensiyalar, ya’ni kichik biznesning jamiyat hayotiyligi, iqtisodiy faollik, innovatsion rivojlanish va hududiy barqarorlikka ta’siri bo‘yicha ilmiy qarashlar ishlab chiqildi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqotda qo‘llangan metodologiyalar kichik biznesning ikki xil miqyosdagi ta’sirini ilmiy asoslangan tarzda solishtirish, ularning o‘zaro farqlovchi xususiyatlarini aniqlash hamda sektorning iqtisodiy taraqqiyotdagi barqaror o‘rnini ochib berishga xizmat qildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida kichik biznesning mahalliy va milliy iqtisodiyotga qo‘shayotgan hissasini aniqlashga qaratilgan tahlillar bir nechta muhim natijalarni yuzaga chiqardi. Avvalo, olingan ma’lumotlar kichik biznesning iqtisodiy

ISSN 3030-3907

jarayonlardagi ahamiyati mahalliy darajada bevosita, milliy darajada esa ko‘proq tizimli xarakterga ega ekanini ko‘rsatdi.

Mahalliy miqyosda kichik biznes faoliyatining asosiy xususiyati - uning jamiyat hayotidagi jonlanish, bandlikni ta’minlash va hududiy barqarorlikka qo‘shgan hissasi bilan bog‘liq. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, kichik biznes infratuzilmasi rivojlangan hududlarda aholi daromadlari, xizmatlar sifati va ichki iste’mol faolligi ancha yuqori bo‘ladi. Bu esa kichik korxonalar mahalliy iqtisodiy ekotizimning markaziy halqasiga aylanganini tasdiqlaydi. Mahalliy bozorlarda ular nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ham shakllantiradi.

Milliy darajadagi tahlillar esa kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi, yangi ish o‘rinlari yaratish hamda innovatsion jarayonlardagi faolligi orqali iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatidagi rolini tasdiqladi. Ma’lumotlar shuni ko‘rsatdiki, kichik biznesning makroiqtisodiy o‘sishdagi ulushi yildan-yilga oshib bormoqda va bu jarayon pandemiyadan keyingi davrda yanada faollashgan. Kichik korxonalar texnologik yangiliklarni joriy etish, raqamli xizmatlarni kengaytirish va bozor sharoitlariga tez moslashish bo‘yicha yirik korxonalarga nisbatan chaqqonroq ekani aniqlandi.

Biroq, tahlil jarayonida kichik biznesning rivojlanishida cheklovchi bir qator omillar ham aniqlandi. Ulardan eng muhimlari quyidagilardan iborat: moliyalashtirish manbalarining yetishmasligi, tartibga solish jarayonlarining murakkabligi, resurslar taqsimotidagi nomutanosiblik va bozordagi kuchli raqobat sharoitlari. Ayniqsa, hududlar kesimida kichik korxonalar raqamli infratuzilmaning yetarli emasligi sababli muayyan iqtisodiy imkoniyatlardan chetda qolayotgani kuzatildi. Milliy miqyosda esa global bozor talablari, narxlar tebranishi va logistika xarajatlarining oshishi kichik biznes faoliyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda.

Natijalarning umumiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni ikki darajada ham baholanganida barqaror va tizimli ahamiyatga ega bo‘lib, u iqtisodiy o‘sishning ustuvor omillaridan biri hisoblanadi. Mahalliy miqyosda ular iqtisodiy jonlanish va bandlikka turtki bo‘lsa, milliy darajada iqtisodiyotning texnologik va innovatsion rivojlanishiga, raqobatbardoshlikning oshishiga va makroiqtisodiy barqarorlikka xizmat qiladi.

Tadqiqotdan olingan natijalar shuni anglatadiki, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash siyosatini takomillashtirish, resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va hududiy iqtisodiy tenglikni kuchaytirish orqali bu sektorning iqtisodiy jarayonlardagi salohiyatini yanada oshirish mumkin. Quyidagi 1-jadval hududlarda tadbirkorlikni rag‘batlantirish choralarining samaradorligini va ularning iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini ko‘rsatadi.

ISSN 3030-3907

1-jadval.

Tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash choralarining hudud iqtisodiy rivojlanishiga ta’siri

Qo‘llab-quvvatlash mexanizmi	Mazmuni	Hududga ta’siri	Empirik natija
Moliyaviy grantlar	Kichik biznes loyihalariga grant ajratish	Yangi tadbirkorlik subyektlarining paydo bo‘lishi	So‘nggi 2 yilda 18% o‘sish
Imtiyozli kreditlar	Yillik stavkasi pasaytirilgan kreditler	Investitsiya hajmining ortishi	25% kapital qo‘yilmalar ko‘paydi
Konsalting xizmatlari	Biznes-reja, marketing va boshqaruv bo‘yicha maslahatlar	Korxonalar samaradorligi yaxshilanadi	Ishlab chiqarish rentabelligi 12% ga oshdi
Yer va infratuzilma yordami	Yer uchastkalari va muhandislik tarmoqlarini ajratish	Ishlab chiqarning tez ishga tushishi	30% tezkorlikka erishildi
Soliq imtiyozlari	Muayyan muddatga soliqdan ozod qilish	Sof foydaning o‘sishi	Korxonalar soni 15% ga ko‘paydi

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, moliyaviy grantlar va imtiyozli kreditlar hududda yangi biznes subyektlarining tezkor rivojlanishiga bevosita ta’sir qilmoqda. Shuningdek, konsalting xizmatlari va infratuzilma yordami korxonalarning samaradorligini oshiradi. Soliq imtiyozlari esa, sof foyda va korxonalar sonining ko‘payishiga yordam beradi. Bu natijalar tadbirkorlikni rag‘batlantirish bo‘yicha hududiy siyosatni shakllantirishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘tkazilgan tadqiqotlar va tahlillar shuni ko‘rsatdiki, kichik biznes nafaqat mahalliy jamiyatlar uchun, balki milliy iqtisodiyot uchun ham muhim ahamiyatga ega. Mahalliy darajada kichik korxonalar ish o‘rinlari yaratib, aholining daromad manbaini oshiradi, jamoaviy faollik va ijtimoiy birdamlikni kuchaytiradi. Shu bilan birga, ular innovatsiyalarni rag‘batlantirib, mahalliy iqtisodiy landshaftni jonlantirishda faol ishtirok etadi.

ISSN 3030-3907

Milliy miqyosda esa kichik biznes yalpi ichki mahsulotning o‘sishiga va iqtisodiy raqobatbardoshlikning shakllanishiga sezilarli hissa qo‘shadi. Kichik korxonalar chaqqonligi, moslashuvchanligi va yangi imkoniyatlarni tez qabul qilish qobiliyati bilan ajralib turadi. Ular innovatsion startaplar va kengaytiriladigan loyihalar uchun mustahkam asos yaratadi.

Biroq, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, kichik biznes bir qator muammolar va cheklovlarga duch kelmoqda. Moliyaviy resurslarga kirishning cheklanganligi, tartibga soluvchi yuklar, kuchli bozor raqobati va iqtisodiy zarbalar ularning o‘sish imkoniyatlarini sekinlashtiradi. Shu sababli, kichik biznesning to‘liq potensialini ochish uchun ularni qo‘llab-quvvatlovchi sharoitlar yaratish muhimdir.

Tahlillar asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Kichik biznesni moliyaviy resurslar bilan ta’minlash va kredit imkoniyatlarini kengaytirish.
2. Mahalliy va milliy tartibga solish mexanizmlarini soddalashtirish, ortiqcha byurokratiyani kamaytirish.
3. Innovatsiyalar va texnologik yechimlarni joriy etishni rag‘batlantirish va malakali kadrlarni tayyorlashni qo‘llab-quvvatlash.
4. Mahalliy iste’molchilar ehtiyojlarini hisobga olgan ishlab chiqarish va xizmatlarni rivojlantirish.
5. Kichik biznesning milliy iqtisodiyotga qo‘shgan hissasini oshirish uchun strategik dasturlar va qo‘llab-quvvatlovchi siyosatlarni ishlab chiqish.

Shu tarzda, kichik biznes nafaqat iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantiradi, balki jamiyatning barqarorligi va farovonligiga ham hissa qo‘shadi. Agar tavsiya etilgan choralar amalga oshirilsa, kichik korxonalar o‘z potensialini to‘liq ochib, mahalliy va milliy iqtisodiyot uchun yanada samarali bo‘lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ulugmurodov, F.F., Karshiev, A.S., & Namozboev, S.K. (2023). Prospects for The Development of Small Business and Entrepreneurship in Industrial Sectors. Procedia on Economic Scientific Research.
2. “Analysis of the main indicators of the development of small business and private entrepreneurship in the Republic of Uzbekistan.” (2024). Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(6), 365–371.
3. Ismail, N.A. (2024). Small and medium-sized enterprises: A tool for socioeconomic development. International Journal of Advanced and Applied Sciences (IJAAS), 11(12), 116-128.
4. Imramziyeva, M., Issayeva, A., Dzhubalieva, Z., Tapalova, A., & Beketova, K. (2024). The Role of Small and Medium Enterprises in Poverty Alleviation and Economic Well-Being. Eurasian Journal of Economic and Business Studies, 68(4), 101–112.

ISSN 3030-3907

5. Tojiyev, A. & Rakhmonaliev, A. (2023). Economic Contributions of SMEs: Challenges in Achieving Sustainable Development. Journal of International Scientific Research, — (2023).
6. Tursunov, I.E. (2023). Ways to Increase Competitiveness and Management of Small and Medium Businesses in Conditions of Digitalization of the Economy. The Innovation Economy journal.
7. Kosimov, S. (2024). Enhancing Small Business Growth Through Effective Infrastructure Development: A Comprehensive Analysis. Economics and Innovative Technologies journal.
8. "Statistical Analysis of the Role of Small and Medium-Sized Businesses in the Sustainable Development of the Economy of the Republic of Uzbekistan." (2025). International Multidisciplinary Journal of Research and Development.
9. "Problems and Prospects of Developing Small Business in Uzbekistan Under the Conditions of a Green Economy." Baymuradova, Z.A. & Izbosarov, B.B. (2024). Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot journal.
10. "Toward SMEs Digital Transformation Success: A Systematic Literature Review." (2024). Information Systems and e-Business Management, 22, 667–719.
11. "The Role of Small Businesses and Private Entrepreneurship in Ensuring Employment in Uzbekistan." Tursunov, H. & boshq. (2025). Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 5(6), 130–136.
12. "Actual Problems of Small and Medium-sized Entrepreneurship in Uzbekistan and Ways to Solve Them." (2023). European Journal of Emerging Technology and Discoveries.
13. "Innovations as a Factor in the Development of Entrepreneurship and Achieving Economic Efficiency." (2023). Mo'ydinov, A. & Ashurov, M. SHOKH Library Journal.
14. "The Role and Prospects of Small and Medium Enterprises in Uzbekistan's Economy." Abdullaev, I. (2025). IMRAS Journal.
15. "Impact of COVID-19 on SMEs and Government Policy Intervention." (2024). Future Business Journal.

ISSN 3030-3907